zuid in 1926 ongeveer als volgt : langs de Zeeweg naar Bergen aan Zee een strook met 0,07—0,4 % carbonaat ; de gehele Verbrande Pan in engere zin, met uitzondering van een langgerekte centrale strook, plus het N.-deel van de Bokkenweide : armer, en wel 0,05—0,07 % ; genoemde centrale strook nog armer ; de randgebieden van het N.-deel van de Bokkenweide 0,07—0,4 % ; het Z.-deel van de Bokkenweide en de N.-helft van de Herenweide 1—2 %, evenals de noordhelling van het hoge Klampduin, dat de Herenweide aan de zuidzijde afsluit ; tenslotte het tussen deze twee laatstgenoemde terreinen gelegen Z.-deel van de Herenweide, weer iets armer met 0,07—1 %. Hoewel het niet gezegd is, dat deze waarden ook nu nog gevonden zouden worden, mag men moedelijk toch wel aannemen, dat het verloop in grote trekken hetzelfde gebleven zal zijn. De verspreiding van typische kalkvlieders als *Calluna, Erica tetralix* en *Genista anglica,* die zich volgens Bijhouwer nauwkeurig houden aan kalkgrenzen van resp. 0,07 %, 0,05 % en 0,07 %, is dezelfde gebleven als in zijn tijd. Opvallend is echter, dat langs de westrand van het gebied enkele kalkminnende soorten veel verder noordwaarts zijn gekomen : *Berberis vulgaris, Calamintha acinos, Orobanche vulgaris, Ononis repens.* Wanneer men dit combineert met de omstandigheid, dat onze „tweede" kalkgradiënt, west-oost, in Bijhouwers gegevens niet duidelijk is af te lezen, zou men geneigd zijn te concluderen, dat deze gradiënt eerst sindsdien is opgetreden, misschien tengevolge van een sterkere verstuiving van de zeeduinen in en sedert de oorlogsjaren. Een nieuwe reeks van carbonaatbepalingen zou evenwel nodig zijn om dit te bevestigen.

(Wordt vervolgd).

FAUNISTISCHE MEDEDELING

H. BOSCHMA.

De aanleiding tot deze mededeling ligt in het feit dat het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in October 1946 de beschikking kreeg over een Nederlands exemplaar van de Hille. Nu is een Hille een niet al te zeldzaam dier in onze streken en Van Deinse noemt dan ook 12 exemplaren van deze soort die in ons land zijn aangetroffen. Maar het is altijd de moeite waard om meer materiaal van Hillen te verkrijgen, vooral omdat elke nieuwe vondst gegevens kan opleveren van tot nu toe minder bekende aard.

De Hille is misschien beter bekend met zijn wetenschappelijke naam *Hyperoodon rostratus* (Müll.) (juister is wel *Hyperoodon ampullatus* (Foerst.) te gebruiken) dan met zijn Nederlandse naam. In de nieuwe druk van Van Dale's Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse taal wordt de Hille vermeld als „walvisachtige vis", wat zoölogisch wel minder juist is gedefinieerd dan litterair. Verder staat hier de aanduiding „gew." (gewestelijk), wat ook begrijpelijk is want in vele streken van Nederland zal men niet een aparte naam gebruiken voor verschillende soorten van walvisachtige dieren. Maar bijvoorbeeld in Vlaardingen, waar nu en dan cadavers van *Hyperoodon* verwerkt worden, is deze bekend onder de naam Hille. Nu werd vroeger de soort in het Duits aangeduid

met de naam „Butzkopf" [1]) en in onze grote bewondering voor alles wat uit het oosten kwam heeft men in Nederland geregeld de naam „butskop" gebruikt. Met het Duitse woord „Butz" duidt men o.a. aan knop of knobbel of kluit; de bekende kleine ruitjes met knobbelvormig verdikt middenstuk, die men wel in deuren van oude huizen vindt, worden in het Duits „Butzenscheiben" genoemd. In het Nederlands hebben wij nu het woord „buts"; een veelvuldig ingedeukt keteltje noemen wij „gebutst". Wanneer wij nu de in het Duits zo toepasselijke naam „Butzkopf" vertalen door het woord „butskop", dan moet het ons toch wel verwonderen dat de kop van het daarmee aangeduide dier in het geheel niet gebutst is, maar regelmatig glad.

De Hille, die hier is afgebeeld (fig. 1), was een jong mannetje van 5.29 m lengte, gestrand in November 1931 bij Waarde in Zeeland. De figuur toont duidelijk het toepasselijke van de naam „Butzkopf" en het onzinnige van de naam „butskop".

Toen er nu in October 1946 een Hille strandde op het Noorderleeg in het noorden van Friesland en aan de technicus van het museum H. Cornet de zorg werd opgedragen voor het verwerken van het cadaver tot een ruw geprepareerd skelet, verzocht ik hem te letten op het voorkomen van kleine rudimentaire tanden op de kauwvlakte van de kaken, welke tanden bij verschillende exemplaren van de Hille zijn waargenomen behalve de vrij grote tanden die in een of twee stuks voorkomen aan het voorste uiteinde van elke kaakhelft. Cornet vond nu werkelijk enkele kleine tandjes en nam grote stukken van het tandvlees met omgeving van beide zijden van de bovenkaak mee, geschikt voor nader onderzoek. In elk stuk was een rij putjes te zien, in sommige waarvan duidelijk de top van een klein tandje zichtbaar was. In de rechter bovenkaakhelft werden vijftien rudimentaire tandjes (of alveolen uit welke de tanden waren uitgevallen) gevonden, in de linker bovenkaakhelft vier. Schematisch is de plaats van

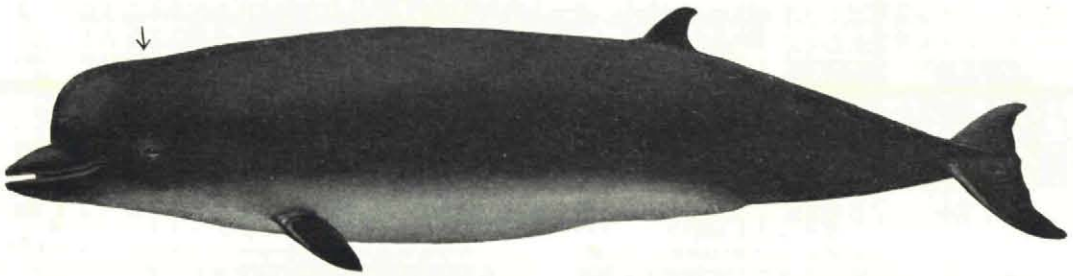

Fig. 1. *Hille*, Hyperoodon rostratus *(Müll.), jong mannetje, gestrand bij Waarde in Zeeland in November 1931; totale lengte 5.29 m. De pijl wijst naar het spuitgat.*

[1]) Zo geeft Donndorff (1792, Zoologische Beyträge. I, Säugthiere, Leipzig) een twaalftal werken met Duitse titel op in welke de naam „Butzkopf" is gebruikt; het is hierbij van ondergeschikte betekenis dat Donndorff de Hille verwart met de Orca. Lüben (1848, Vollständige Naturgeschichte der Säugethiere, Eilenburg) vermeldt enkele bijzonderheden van „Der Butzkopf, Delphinus Dalei"; de hier genoemde wetenschappelijke naam is een onomstreden synonym van Hyperoodon rostratus. In latere jaren is echter de naam „Butzkopf" meer en meer in onbruik geraakt; men heeft deze vervangen door de naam „Dögling", de aanduiding van de Hille op de Faer Öer, of door de naam „Entenwal", een vertaling van het oud-Noorse en IJslandse woord „Andhvalur" dat betrekking heeft op dezelfde soort.

deze tandjes of van de alveolen op juiste afstand weergegeven in fig. 2a en b, daarnaast zijn de aanwezige tandjes 2½ × vergroot afgebeeld (fig. 2c en d). De groei van deze tandjes had reeds volledig een einde genomen want de pulpa-holte in het wortelgedeelte van elke tand was geheel gevuld met kalkafzettingen, die vaak nog als een min of meer afgerond knobbeltje buiten het wortelgedeelte van de tand uitstaken. In vele gevallen had dit proces zich nog verder voortgezet, zodat de tand een min of meer staartvormig, onregelmatig verlengstuk had gekregen, waardoor de lengte dubbel zo groot was geworden als de eigenlijke tand. De rudimentaire tanden zelf zijn 3 tot 6 mm lang, met het verlengstuk mee bereiken zij een lengte van 11 mm. De voorste kleine tand aan de rechterzijde was 428 mm van de kaakpunt verwijderd, de voorste kleine tand van de linkerzijde 560 mm van het uiteinde van de kaak.

In het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bevindt zich voorts een skelet van een spitssnuitdolfijn, die in December 1927 bij Kijkduin, Loosduinen, op het strand werd gevonden door de heren G. J. Tijmstra en Dr G. J. van Oordt. De spitssnuitdolfijnen behoren tot het genus *Mesoplodon*, waarvan tot nu toe een negental soorten bekend zijn, welke onderling in uiterlijk een zeer sterke gelijkenis vertonen maar verschillen in de vorm van de onderkaak en in de plaatsing van de enige grote tand die in elke helft van de onderkaak voorkomt. Van de in het noordatlantische gebied voorkomende soorten van spitssnuitdolfijnen is *Mesoplodon bidens* vrij algemeen te noemen. Van Deinse vermeldt hiervan voor de Nederlandse kust vijf strandingen. Verder zijn er in dit gebied, aan of bij de kusten van Groot-Brittannië en van de Verenigde

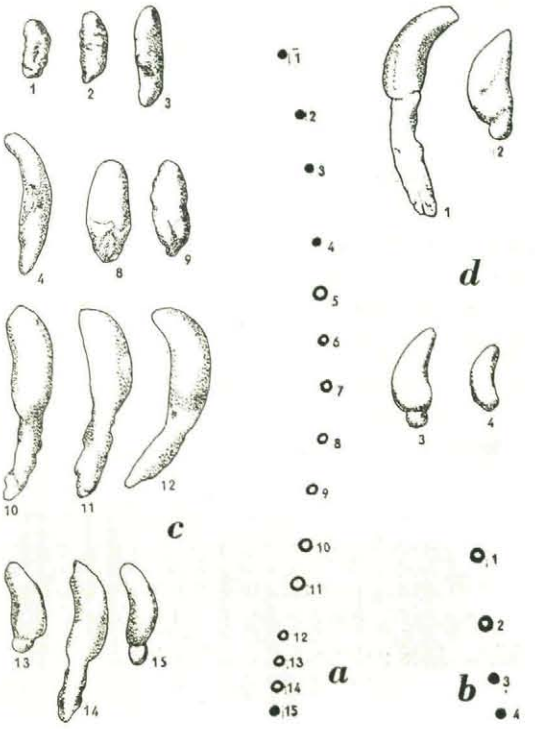

Fig. 2. *Maxillaire tanden van een Hille,* Hyperoodon rostratus *(Müll.), mannetje, gestrand op het Noorderleeg in Friesland, in October 1946; totale lengte 7.5 m.*
a, de plaats van de uitwendig zichtbare alveolen (open cirkels) en van de in het tandvlees verborgen tanden (zwarte stippen) in de rechter helft van de kaak; b, *idem in de linker helft van de kaak;* c, *omtrek van de tandjes van de rechter kant van ter zijde gezien, de gebogen spits wijst naar achteren (in de alveolen 5 tot en met 7 waren geen tanden meer aanwezig);* d, *omtrek van de tandjes van de linkerkant.* a *en* b ½ ×, c *en* d 2½ ×.

Staten, nog waargenomen de veel zeldzamere soorten *Mesoplodon europaeus, Mesoplodon mirus* en *Mesoplodon densirostris*. Bij *M. densirostris* neemt de grote tand van de onderkaak eenzelfde plaats in als bij *M. bidens*, nl. in de buurt van de achterrand van de symphyse, maar de hoogte van de kaak is bij de twee soorten zeer verschillend. Daarentegen hebben

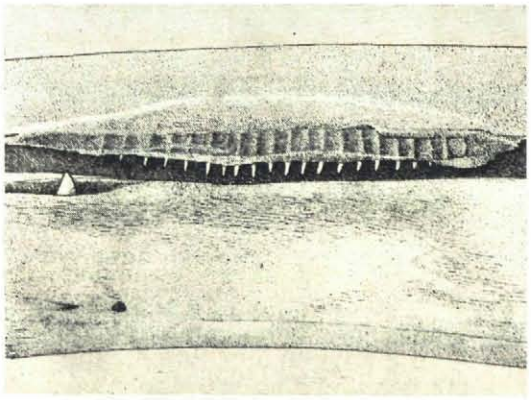

Fig. 3. *Tand in de linker onderkaak en tandrij van de linker bovenkaak van de spitssnuitdolfijn* Mesoplodon grayi *Von Haast van fig. 4.* $^1/_2$ ×.

M. europaeus en *M. mirus* een onderkaak die in vorm zeer sterk gelijkt op die van *M. bidens* ; de grote tanden in de onderkaak staan bij deze twee soorten echter duidelijk verder naar voren dan bij *M. bidens*. Toen bleek dat de onderkaak van de spitssnuitdolfijn van Kijkduin van 1927 in vorm overeenkwam met die van *M. bidens* en de grote tanden van de onderkaak te vinden waren bij het achtereinde van de symphyse, was het alleszins begrijpelijk dat men dit dier identificeerde als *M. bidens*. Nu vermeldt Van Deinse reeds : „Het skelet is nu in Leiden geprepareerd, waarbij men zorg heeft gedragen de ± 20 tandjes in het midden van den bovenkaak r. en l. met het tandvleesch daar uit te sparen." Er zijn een aantal opgaven in de litteratuur welke inhouden dat op overeenkomstige wijze als bij de Hille ook bij de spitssnuitdolfijn rudimentaire tanden kunnen voorkomen ; deze worden dan vermeld als geheel verborgen in het tandvlees te zijn gevonden. Het lag nu voor de hand om een nader onderzoek in te stellen naar de kleine tandjes van onze spitssnuitdolfijn van 1927, niet alleen omdat zij hier in zeer groot aantal voorkomen, maar bovendien omdat de tandjes hier duidelijk met hun spitsjes buiten het tandvlees uitstaken. De studie van de litteratuur liet reeds spoedig zien dat Julius von Haast omstreeks het jaar 1875 in Nieuw-Zeeland een aantal exemplaren had onderzocht van een *Mesoplodon*, die hij als nieuw beschreef onder de naam *M. grayi* en waarvan het voornaamste kenmerk bestond in een rij van 17 tot 19 kleine spitse tandjes in de bovenkaak, beginnende bij de grote tand in de onderkaak en zich vandaar naar achteren uitstrekkend. Wat nu bij ons exemplaar te zien was kwam geheel overeen met hetgeen Von Haast voor zijn *Mesoplodon grayi* vermeldde (fig. 3), alleen is bij ons exemplaar het aantal iets groter, nl. 22 aan elke kant. De tandjes zijn spits, iets gebogen, tot 12 mm lang en 1 tot 1½ mm dik. Deze frappante overeenkomst van de rij tanden van ons exemplaar met de Nieuw-Zeelandse dieren van Von Haast bewerkte dat de te Leiden aanwezige schedel nauwkeurig werd vergeleken met hetgeen er in de litteratuur bekend is over *Mesoplodon grayi* en zo kon tenslotte worden vastgesteld dat wij hier te maken hadden met een vertegenwoordiger van deze soort, de eerste vondst van deze aard voor het noordelijk halfrond. Vooral de schedel verschilt opmerkelijk van die van *M. bidens*, zeer duidelijk is hier de laterale basirostrale groeve, die bij *M. grayi* veel sterker ontwikkeld is dan bij alle andere soorten van *Mesoplodon*.

Evenals *Mesoplodon bidens* de meest algemene soort van het genus is voor het noordatlantische gebied, is *M. grayi* de meest algemene soort in zuidelijke wateren. De soort is bekend in meer dan 20 exemplaren van de wateren rondom Nieuw-Zeeland, is herhaaldelijk geconstateerd aan de Australische kusten (in het zuiden

en in het zuidoosten), is bekend van Zuid-Afrika en van Patagonië. Nu liggen deze vindplaatsen (alle ten zuiden van de Steenbokskeerkring) vaak wel ver van elkaar maar om hier van de ene plaats naar de andere te komen bereist het dier een gebied waarvan de hydrologische factoren (temperatuur en zoutgehalte) niet al te grote verschillen vertonen. Het enige exemplaar, waarvan bekend is dat het zich ten noorden van de Steenbokskeerkring begaf, is nu wel heel erg uit zijn koers geraakt door tenslotte op het Nederlandse strand terecht te komen.

spreiding opgenomen van de soorten van het genus *Mesoplodon*, die in de wateren rondom Nieuw-Zeeland zijn waargenomen. De verspreiding van *Mesoplodon grayi* is reeds boven vermeld. *Mesoplodon layardi* is bekend van Nieuw-Zeeland, Australië, Zuid-Afrika en de Falkland Eilanden, is dus nooit benoorden de Steenbokskeerkring gevonden. Hetzelfde geldt voor de zeer zeldzame *Mesoplodon hectori*, die behalve op Nieuw-Zeeland gevonden is op de Falkland Eilanden. *Mesoplodon bowdoini*, tot voor kort alleen bekend als zeldzame vondst in Nieuw-

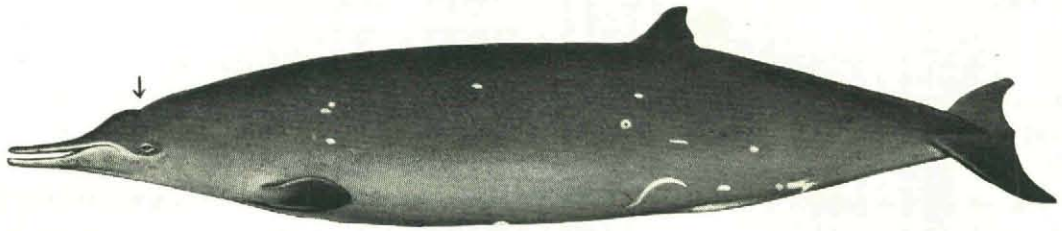

Fig. 4. *Spitssnuitdolfijn*, Mesoplodon grayi *Von Haast, wijfje, gestrand bij Kijkduin, Loosduinen, in December 1927; totale lengte 4.60 m. De pijl wijst naar het spuitgat.*

Het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie bezat in 1927 nog niet een afbeelding van een in Nederland gevonden exemplaar van *Mesoplodon*. Het in verse staat aangekomen dier van Kijkduin werd nu door de schilder M. A. Koekkoek op zeer nauwkeurige wijze afgebeeld (fig. 4). Deze afbeelding blijkt nu nog belangrijker te zijn dan men oorspronkelijk meende. Er bestond tot nu toe in het geheel geen afbeelding van *Mesoplodon grayi* gebaseerd op zorgvuldig genomen maten, doch slechts een fotografie van het exemplaar dat in Zuid-Afrika strandde. De vermeende afbeelding van *Mesoplodon bidens* van fig. 4 is dus in werkelijkheid de eerste goede figuur van *Mesoplodon grayi*.

Op het hierbij opgenomen kaartje (fig. 5) is op min of meer globale wijze de ver-

Zeeland, is in recente tijd in Californië gestrand. Hier doet zich dus een geval voor dat een grote overeenkomst vertoont met dat van ons exemplaar van *Mesoplodon grayi*. Tenslotte is *Mesoplodon densirostris* meer cosmopoliet in zijn verspreiding : hij is gevonden op Lord Howe Island (tussen Nieuw-Zeeland en Australië), in Zuid-Afrika, op de Seychellen, op Madeira en verder aan de kusten van New-Jersey en Massachusetts in de Verenigde Staten.

Men kan dus *Mesoplodon grayi* beschouwen als een soort die nieuw is voor de Nederlandse fauna. Mogen wij nu het dier rekenen tot de echt Nederlandse dieren ? Bij deze vraag is het moeilijk de grens te trekken. De Bruinvis is zeker een inlands dier en de zo algemene Tuimelaar ook.

Fig. 5. *Verspreiding van de soorten van het genus* Mesoplodon, *welke zijn waargenomen in de zeeën bij of niet ver verwijderd van Nieuw-Zeeland.*

Maar alle andere soorten van walvisachtige dieren komen hier te onregelmatig voor om als constante vertegenwoordigers van de Nederlandse fauna aan te merken, zelfs niet als geregelde bezoekers gedurende hun jaarlijkse migraties.

EEN NIEUW NATUURMONUMENT: DE KENNEMERDUINEN

WILLEM HIJMANS.

Op een trieste, herfstige dag in November hebben de duinwachters in het terrein langs de Bloemendaalse Zeeweg een daad verricht die van welhaast historische betekenis was : zij hebben de zeven hekken geopend, waardoor men 's lands nieuwste natuurreservaat, het Nationale Park De Kennemerduinen, kon betreden. Daarmee was een wens in vervulling gegaan, die vele natuurliefhebbers lange jaren gekoesterd hebben, en daarmee was één van de laatste en grootste wensen van dr Jac. P. Thijsse voor een deel werkelijkheid geworden.

Het is allemaal wel anders gegaan, dan de 'grand old man' het zich had voorgesteld,